VENIAMIN COSTACHI AND UPRISING OF PEOPLE FROM TĂTĂRAŞI

Mirela Beguni

Lecturer, PhD, „Ştefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: The article presents an episode from the challenging political life of Metropolitan Veniamin Costachi, the Tătărășeni uprising, and the role that the illustrious hierarch played in mitigating the most significant social unrest in Moldavia before 1821.

Keywords: Metropolitan Veniamin Costachi, Iassy, Moldavia, Tătăraşi, social unrest

Figură luminoasă a panteonului personalităţilor române, Veniamin Costachi[1] a dominat Moldova primei jumătăţi a veacului al XIX-lea, impunându-se, în dificila perioadă premergătoare constituirii statului modern, nu doar în postura de slujitor bisericesc, ci şi ca român iubitor de patrie şi ca luptător neobosit pentru drepturile ei.

Cinstit ca un „obraz ce purta fruntea neamului"[2], Veniamin a avut un foarte însemnat rol nu doar în plan religios, ci şi în guvernarea ţării, în baza relaţiei seculare de strânsă colaborare şi sprijin mutual între biserică şi stat[3]–cu precădere anterior perioadei regulamentare − mitropoliţilor revenindu-le o poziţie de frunte şi în plan politic.

Esenţialul rol în acest plan al şefului bisericii era subliniat elocvent de Kogălniceanu, care afirma că „pe atunci *numai mitropoliţii singuri aveau curaj, putinţă şi drept de a vorbi în numele Moldovei, pe dânsul boierimea-l asculta ca pe capul ţării* (subl. ns.). Domnul fiind străin, către dânsul sultanul adresa firmanele sale atingătoare de neamul Moldovei, în toate ocupaţiile oştirilor străine, la Mitropolie se îndreptau generalii ce le comandau, acolo se adunau boierii, acolo în timpuri grele se adunau gloatele. Mitropolia era, dar, centrul nu numai al trebilor bisericeşti, dar şi al trebilor statului"[4]. Pe aceeaşi temă, N. A Bogdan adăuga că, atunci „când faptele unor stăpânitori ai ţării sau ale dregătorilor lor întindeau din-cale-afară struna răbdării gloatelor şi acestea începeau să se mişte şi să ameninţe chiar pe spoliatori, *mitropoliţii ţării erau singurii ce puteau să se interpună între stăpânire şi supuşii înfuriaţi* (subl. ns.), să trateze cu unii şi cu alţii, şi să obţină pentru unii siguranţa vieţii şi menţinerea puterii, iar pentru ceilalţi oarecare uşurare şi bunuri mai mult sau mai puţin îndestulătoare sau tămăduitoare relelor de care se plângeau"[5].

Şi Nicolae Iorga evidenţia importanţa mitropolitului în viaţa politică a Principatului, afirmând că el „se înfăţişa în ochii tuturor, ai ţării ca şi ai străinilor, ca *adevăratul cap al ţării, ca singurul om care avea dreptul să se plângă şi să se împotrivească în numele suferinţelor ei*

[1] Episcop de Huşi (1792-1796) şi de Roman (1796-1803), apoi mitropolit al Moldovei pentru aproape patru decenii (1803-1808; 1812-1842).

[2] Vasile Vasile, *Veniamin Costache (1768-1846), promotor al muzicii în ţara noastră,* în „Teologie şi viaţă", serie nouă, an. V (LXXI), nr. 1-3, 1995, p. 139.

[3] V. V. Muntean, *Statul şi Biserica la români (sec. XIV-XX),* în „Revista Istorică", tom VII, nr. 5-6, 1996, p. 439; A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană,* ediţia a III-a (de I. Vlădescu), vol. X, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1930, pp. 53, 54.

[4] Andrei Vizanti, *Veniamin Costaki, mitropolit al Moldovei şi Sucevei. Epoca, viaţa şi operele sale,* Tipografia Buciumului Român, Iaşi, 1881, p. 34.

[5] N. A. Bogdan, *Oraşul Iaşi,* ediţia a II-a, Tipografia Naţională din Iaşi, Iaşi, 1913, p. 246.

(subl. ns.)", fapt explicat prin aceea că „domnul se schimba după voia sultanului, a vizirului şi a puternicilor din Constantinopol, atârnând de şiretenia şi dărnicia duşmanilor săi, pe când mitropolitul era sfinţit pe viaţă, în numele unei puteri ce nu se înşală şi nu se cumpără"[6]. Revelator este şi faptul că, într-o epistolă din 1825 adresată lui Mihail Sturdza, vistiernicul Iordache Roset îi atrăgea atenţia că petiţia pe care acesta dorea să o adreseze împăratului rus din partea ţării trebuia „neapărat să fie iscălită de mitropolitul, arhipăstoriul ţării, că într-alt chip nu prinde nici un loc", încât „să ia şi iscălitura mitropolitului cu orice chip va şti"[7].

Între multiplele provocări în care Veniamin s-a văzut implicat în ipostaza de om politic − care l-a pus frecvent în conflict cu potentaţii timpului, căci opoziţia faţă de aceştia pentru binele românilor, chiar şi cu riscul propriei funcţii sau a vieţii, l-au transformat în persoană indezirabilă pentru stăpânitori − a fost cunoscuta răscoală a tătărăşenilor.

Asfel, mitropolitului Veniamin Costachi i-a revenit un rol de frunte în aplanarea celei mai de seamă dintre frământările sociale din Moldova dinainte de 1821[8], începută în duminica de 8 iunie 1819[9] şi întinzându-se pe mai multe zile, când „s-a făcut zurbalâc mare pentru pricina ciumii, zicând Vodă cu boierii Eşului că este ciumă"[10]. Atunci, samavolniciile unor dregători „puşi pe prădat" ai domnitorului Scarlat Callimachi, ce se adăugau altor „jacuri, năpăstuiri şi strâmbătăţi" făcute în întreaga ţară, i-au înfuriat pe ieşeni, care, unii înarmaţi, iar alţii cu pietre, au mers la Mitropolie şi „au ridicat pe preasfinţia sa Veniamin Negel, ca să scoată pe Vodă din Curte şi să îl dea pe mâna lor"[11].

Martorii oculari au relatat că „era o tulburare din cele mai grozave" în întreaga capitală, amplificată de bătăile clopotelor bisericilor spre a chema la revoltă „toată suflarea" şi, cu toate că Veniamin, „cu capul descoperit şi cu glas amorţit grăia către norod şi, plângând ca fetele Ierusalimului, îndemna pe popor să meargă pe la casele sale"[12], după omorârea de către arnăuţi a câtorva zeci de oameni, „s-a făcut fiară sălbatică poporul".

Suferinţa pricinuită lui Veniamin de nefericitele şi violentele evenimente l-au impresionat pe bucovineanul Leon Lazul, care a notat: „Acestui mare om, mitropolitul, sudorile-i picau din el ca picăturile de sânge, faţa schimbată, inima mâhnită, puterea slăbită şi vederea chipului întru asemănare cu cel ce-şi dă sufletul; cu totul străină şi prihalnică privire"[13]. Despre implicarea ierarhului în revoltă a scris şi Manolachi Drăghici, care a menţionat că acesta, „văzând deznădejdea aceea mare a orăşenilor, a îngenunchiat îndată şi i-a rugat să stea, făgăduindu-le că va isprăvi el toate cererile ce aveau de făcut către Vodă", precum şi că

[6] Nicolae Iorga, *Viaţa şi faptele mitropolitului Moldovei Veniamin Costachi,* Institutul de Arte grafice şi Editura „Minerva", Bucureşti, 1907, pp. 44, 45.
[7] Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, supl. I, vol. IV (infra *Hurmuzaki*, supl. I, vol. IV), coord. D. A. Sturdza, D. C. Sturdza, Octavian Lugoşianu, Bucureşti, 1891, p. 73.
[8] Dan Bădărău, Ioan Caproşu, *Iaşii vechilor zidiri. Până la 1821,* Editura Junimea, Iaşi, 1974, p. 277.
[9] O însemnare pe un Minei tipărit în 1805, aflat la Biserica Sf. Ioan Botezătorul din Iaşi, precizează ca dată a „sculării ţării asupra lui Vodă" ziua de 7 iunie 1819, în timp ce o însemnare pe o carte de cult din 1707 afirmă că „au sărit ţara să ucidă pe Scarlat Alexandru Calimah Voievod la văleat 1819, iunie 8 zile" (vezi D. Constantinescu, Insemnări despre răscoala Tătărăşenilor, în "Cercetări istorice", vol. XVIII, nov. 1943, pp. 376-378).
[10] Deşi numeroasele samavolnicii ale demnitarilor făcuseră populaţia să suspecteze inexistenţa bolii, aceasta a fost reală şi atestată de surse neîndoielnice, pentru combaterea ei mitropolitul însuşi oferind, numai în luna iulie, 5.000 de lei, cu îndemnul ca Episcopiile şi mănăstirile să facă la fel (Alexandru Zub, *Cu privire la unele frământări din Moldova, în anul 1819. Un episod din viaţa mitropolitului Veniamin Costachi,* în B.O.R., an. XLV, nr. 3-4, 1969, pp. 201, 216; Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor,* vol. X (infra *Hurmuzaki,* vol. X), coord. Nicolae Iorga, Bucureşti, 1897, pp, 53, 54, 58, 59, 63, 68, 78, 80-82).
[11] Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Editura Junimea, Iaşi, 1975, pp. 32, 33; V. Ursăcescu, *Însemnări de pe cărţi vechi bisericeşti*, în B.O.R., an XLIV, 1926, p. 706; *Hurmuzaki,* vol. X, pp, 53, 54, 58, 59, 63, 68.
[12] Leon Lazul Bucovineanul, în Theodor Codrescu, *Uricarul* (infra *Uricarul*), vol. VII, Tipografia Buciumului Român, Iaşi, 1886, p. 81.
[13] *Ibidem*, p. 78.

„blândeţea şi smerenia arhiereului într-atâta au pătruns duhurile sălbatice ale prostimei, încât au potolit negândit furia cea aprinsă de răzbunare a mulţimii”[14].

Deşi prin intervenţia prelatului se instaurase o stare de acalmie, conflictul s-a reaprins după ce, cu plânsete şi tânguiri, au fost aduse câteva căruţe cu morţi şi răniţi, pe care, văzându-le, Veniamin „şi-a acoperit faţa cu întristat suflet” şi, în sunete de clopote, a intrat în Mitropolie, acompaniat de boieri şi de popor[15]. Îndurerat de suferinţele oamenilor, şi după demiterea unor dregători, ca urmare a cererilor poporului şi a consultărilor dintre mitropolit şi domnitor, înaltul prelat a continuat să se lamenteze că „n-a fost în stare să liniştească poporul, denunţându-se în gura mare pe sine însuşi pentru că, din cauza nepriceperii sale, s-a vărsat sânge nevinovat”[16].

Pentru moment, conflictul de stradă s-a sfârşit prin intervenţiile împăciuitoare ale lui Veniamin, Manolachi Draghici istorisind că răsculaţii „s-au bucurat şi, mulţumind mitropolitului prin metanii şi sărutare de mâini, au pornit pe la casele lor, ducând mai întâi pe păstorul în slavă, ca nişte relicve sfinte, la catedrală, unde el agiungând, după obiceiul ce păstra de când s-a născut de a nu ţinea parale[17], a deşertat saltarele scrinului cu cât i s-a întâmplat atunci, încredinţându-le poporului şi binecuvântându-l”[18].

Totuşi, răzvrătirea populaţiei a continuat şi în zilele următoare şi, deşi la 10-11 iunie boierii au cerut, printr-o anafora, pedepsirea exemplară a rebelilor, Veniamin a protestat, a refuzat să o semneze şi, „ca un Ciceron în Capitoliul Romei, fără sfială grăind mii de adevăruri”, a pledat pentru dreptatea poporului şi a dovedit că „scularea aceea nu se putea numi revoluţie sau zurba, ci mai vârtos, cu plecată jalobă, cerându-şi pronomiile lor, spre scăpare de jefuitorii dregători”. Astfel, apărând cauza răzvrătiţilor, ale căror spirite vor rămâne „întărâtate” şi după o lună, Veniamin a preferat renunţarea la funcţie în locul trecerii de partea neadevărului şi a nedreptăţii şi, privindu-l cu umilinţă pe un boier care insista să-l convingă să semneze anaforaua, i-a spus: „În ceasul acesta nu te privesc altfel decât ca pe unul dintre dumneavoastră (arătând cu mâna spre boieri), dintre carele am luat seama că unul şedea ca vulpea cu tăinuit scop, iar altul cu posomorâtă faţă, închipuind mânia leului când pândeşte din culcuşul său”[19], ascuţişul replicii făcându-i pe boieri să renunţe la pretenţie.

Cu toate că după înlăturarea din scaun a lui Scarlat Callimachi, la 24 iunie, „pentru o dreaptă ocârmuire”, căimăcămia condusă de mitropolitul Veniamin i-a avertizat pe ispravnicii ţării că li se va cere „răspunsul pentru toate urmările asupritoare şi pricinuitoare de silnicie norodului”[20], nemulţumirea poporului a rămas foarte mare, baronul Kreuchely, precum şi alţi contemporani, consemnând că în oraş erau tulburări şi neînţelegeri continue[21], ce au durat până în anul 1821.

---

[14] Manolachi Drăghici, *Istoriea Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre*, tom. II, Tipografia Institutul Albinei, Iaşi, 1857, pp. 100-104.

[15] Leon Lazul Bucovineanul, în *Uricarul*, vol. VII, p. 82.

[16] R. Rosetti, apud Alexandru Zub, *op. cit.*, pp. 206, 207.

[17] Obiceiul de a-i milui pe cei lipsiţi l-a avut permanent, iar în legătură cu aceasta a specificat în testament că, „în tot cursul vieţii sale, nici a voit a aduna bani, nici are vreun ban, nici măcar până la o sută de galbeni”. Că această nobilă conduită nu era proprie tuturor ierarhilor o arăta Alecu Beldiman, care menţiona, în poemul istoric consacrat evenimentelor din anul 1821, că episcopul Gherasim al Romanului „în pierderea averii mai pe toţi au covârşit” (*Eterie sau Jalnicile scene prilejite în Moldavia din resvrătirile grecilor, prin şeful lor Alesandru Ipsilanti, venit din Rusia la anul 1821*, ediţie de Alecu Balica, Tipografia Buciumului român, Iaşi, 1861, p. 83).

[18] Manolachi Drăghici, *op. cit.*, tom. II, pp. 100-104.

[19] *Ibidem.*

[20] *Uricarul*, vol. VII, pp. 84, 85; Alexandru Zub, *op. cit.*, pp. 208, 211, 216.

[21] Revelatoare, în acest sens, este şi aruncarea de pamflete greceşti şi româneşti în Curtea domnească şi în cea a Mitropoliei, în luna august a anului 1819, care îi ameninţau pe boieri şi acuzau cârmuirea de sărăcia ţării, de inexistenţa ciumei, de stagnarea negoţului şi de preţurile mari ale alimentelor (*Hurmuzaki*, vol. X, pp. 60, 63, 64; vol. XVI, coord. Nerva Hodoş, 1912, p. 1030; Ioan C. Filitti, *Frământările politice şi sociale în Principatele române de la 1821 la 1828*, Editura „Cartea românească”, Bucureşti, 1932, p. 32; Alexandru Zub, *op. cit.*, pp. 196, 198, 199.

Pe parcursul întregii lui păstoriri, Veniamin Costachi, înflăcărat iubitor de ţară şi de neam, a luat parte şi, adesea, a influenţat cele mai de seamă evenimente ale Principatului, în numeroase ocazii patriotismul şi maturitatea gândirii lui politice impunându-se ca repere majore ale personalităţii sale.

Astfel, conştient de înalta misiune încredinţată lui de providenţă şi de conaţionali, ierarhul a reprezentat o figură emblematică de prelat iubitor de ţară şi de neam, prin faptul că a pus întotdeauna interesele Moldovei mai presus de ale sale şi a luptat întreaga viaţă pentru coalizarea forţelor naţiunii, în vederea obţinerii binelui ei, constituind, şi în prezent, un model de atitudine patriotică.

BIBLIOGRAPHY

Bădărău, Dan, Caproşu, Ioan, *Iaşii vechilor zidiri. Până la 1821,* Editura Junimea, Iaşi, 1974.

Beldiman, Alecu, *Eterie sau Jalnicile scene prilejite în Moldavia din resvrătirile grecilor, prin şeful lor Alesandru Ipsilanti, venit din Rusia la anul 1821*, ediţie de Alecu Balica, Tipografia Buciumului român, Iaşi, 1861.

Bogdan, N. A., *Oraşul Iaşi,* ediţia a II-a, Tipografia Naţională din Iaşi, Iaşi, 1913.

Codrescu, Theodor, *Uricarul*, vol. VII, Tipografia Buciumului Român, Iaşi, 1886.

Constantinescu, D., Insemnări despre răscoala Tătărăşenilor, în "Cercetări istorice", vol. XVIII, nov. 1943, pp. 373-379.

Corfus, Ilie, *Însemnări de demult*, Editura Junimea, Iaşi, 1975.

Drăghici, Manolachi, *Istoriea Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre,* tom. II, Tipografia Institutul Albinei, Iaşi, 1857.

Filitti, Ioan C., *Frământările politice şi sociale în Principatele române de la 1821 la 1828,* Editura „Cartea românească", Bucureşti, 1932.

Hurmuzaki, Eudoxiu de, *Documente privitoare la istoria românilor,* supl. I, vol. IV coord. D. A. Sturdza, D. C. Sturdza, Octavian Lugoşianu, Bucureşti, 1891; vol. X, coord. Nicolae Iorga, Bucureşti, 1897; vol. XVI, coord. Nerva Hodoş, 1912.

Iorga, Nicolae, *Viaţa şi faptele mitropolitului Moldovei Veniamin Costachi,* Institutul de Arte grafice şi Editura „Minerva", Bucureşti, 1907.

Muntean, V. V., *Statul şi Biserica la români (sec. XIV-XX),* în „Revista Istorică", tom VII, nr. 5-6, 1996, p. 437-451.

Ursăcescu, V., *Însemnări de pe cărţi vechi bisericeşti*, în „Biserica Ortodoxă Română", an XLIV, 1926, pp. 703-709.

Vasile, Vasile, *Veniamin Costache (1768-1846), promotor al muzicii în ţara noastră,* în „Teologie şi viaţă", serie nouă, an. V (LXXI), nr. 1-3, 1995, pp. 139-161.

Vizanti, Andrei, *Veniamin Costaki, mitropolit al Moldovei şi Sucevei. Epoca, viaţa şi operele sale,* Tipografia Buciumului Român, Iaşi, 1881.

Xenopol, A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană,* ediţia a III-a (de I. Vlădescu), vol. X, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1930.

Alexandru Zub, *Cu privire la unele frământări din Moldova, în anul 1819. Un episod din viaţa mitropolitului Veniamin Costachi,* în „Biserica Ortodoxă Română", an. XLV, nr. 3-4, 1969, pp. 195-216.